

Οι ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Οι ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί προσδιορίζουν ονόματα ή άλλες λέξεις που έχουν θέση ονόματος (ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία, αριθμητικό) και βρίσκονται σε διαφορετική από αυτό πτώση. Δηλώνουν τη σχέση μεταξύ προσδιοριζόμενου και προσδιορισμού και βρίσκονται σε μια από τις πλάγιες πτώσεις, **γενική, δοτική, αιτιατική**.

Ετερόπτωτοι προσδιορισμοί

α) Σε γενική

- Κτητική
- Δημιουργού
- Διαιρετική
- Ύλης
- Περιεχομένου
- Ιδιότητας
- Αξίας ή τιμήματος
- Αιτίας
- Υποκειμενική
- Αντικειμενική
- Συγκριτική
- Αναφοράς (σπανίως, με επίθετα)
- Επεξηγηματική:
π.χ. Πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν ἀπέπλεον ὡς ἐδύνατο. [διαιρετική]
Ἐζήτει εἶναι κύριος ἀπάντων. [αντικειμενική]

β) Σε δοτική

- Αντικειμενική
- Αναφοράς:
π.χ. Ἔργους φιλόπονος ἴσθι, μὴ λόγους μόνον. [αναφοράς]

γ) Σε αιτιατική

- Αναφοράς:
π.χ. Διὰ μέσου τῆς πόλεως ῥεῖ ποταμὸς Κύδνος ὄνομα.

A. Η Γενική, ως ετερόπτωτος προσδιορισμός

Η γενική ως ετερόπτωτος προσδιορισμός διακρίνεται στα ακόλουθα είδη:

- **Γενική κτητική.** Φανερώνει τον κτήτορα ή κάτοχο ενός αντικειμένου ή προσώπου. Το ουσιαστικό εκφράζει το κτήμα ή την ιδιότητα, ενώ η γενική τον κτήτορα ή εκείνον που έχει την ιδιότητα.
Συνήθως εξαρτάται:

α) από επίθετα που δηλώνουν συγγένεια, φιλία ή έχθρα: οἰκείος, συγγενής, κοινός, ἱερός, ξένος, φίλος, ἐπιτήδειος, εὐνους, ἐχθρός, πολέμιος, ἴδιος κ.ά.
β) από αφηρημένα ουσιαστικά: ἀνδρεία, εὐσέβεια, σωφροσύνη, πραότης κ.ά.

π.χ. Ὁ ἀγρὸς τοῦ Περικλέους.
- **Γενική δημιουργού.** Φανερώνει τον δημιουργό ενός έργου, συνήθως πνευματικού. Συνήθως εξαρτάται από ουσιαστικά όπως: νόμος, ἔργον, λόγος, κατόρθωμα, ἔπος κ.ά.

π.χ. Νόμοι Δράκοντος.
- **Γενική διαιρετική.** Προσδιορίζει κυρίως λέξεις που δηλώνουν ποσό ή αριθμό και συχνά επίθετα υπερθετικού βαθμού, καθώς και επίθετα και αντωνυμίες ουδετέρου γένους. Δηλώνει ένα σύνολο, μέρος του οποίου είναι το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό. Συνήθως εξαρτάται από λέξεις που φανερώνουν:

α) αριθμό ή ποσό
β) επίθετα ή επιρρήματα υπερθετικού βαθμού.
γ) ονόματα τόπων και πόλεων.

π.χ. Οἱ νέοι τῶν ὀπλιτῶν.
- **Γενική της ύλης.** Φανερώνει την ύλη, από την οποία είναι κατασκευασμένο κάτι.

π.χ. Στέφανος δάφνης.

- **Γενική περιεχομένου.** Φανερώνει το περιεχόμενο από το οποίο είναι κατασκευασμένο κάτι, από τι αποτελείται δηλαδή. Συνήθως εξαρτάται από περιεκτικά ή περιληπτικά ουσιαστικά όπως: *ἀγέλη, πλήθος, ἔθνος, δήμος, βουλή, λαός, ὄχλος* κ.ά.

π.χ. Τὸ πλήθος τῶν Πλαταιῶν.

- **Γενική ιδιότητας.** Ὅπως δηλώνει το ὄνομά της, φανερώνει την ιδιότητα, δηλαδή την ηλικία, το βάρος, το μέγεθος, την κοινωνική τάξη ή οποιοδήποτε άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ὄρου που προσδιορίζει. Συχνά μπορεί να συνοδεύεται από ποσοτικό επίθετο ή αριθμητικό.

π.χ. Ἄνῆρ μεγίστης ἀρετῆς.

- **Γενική αξίας ή του τιμήματος.** Φανερώνει την ηθική ή υλική αξία του ὄρου που προσδιορίζει. Συνήθως εξαρτάται από:

α) επίθετα όπως: *ἄξιος, ἀνάξιος, ἀντάξιος, ἀξιόχρεως, ὠνητός, τίμιος, ἄτιμος* κ.ά.

β) επιρρήματα που με τη ίδια ρίζα όπως: *ἀξίως, ἀναξίως* κ.ά.

π.χ. Θυσία δύο ταλάντων

Παρατήρηση:

Η γενική που εξαρτάται από τα επίθετα *ἄξιος, ἀνάξιος* και αναφέρεται σε πρόσωπα ονομάζεται γενική αντικειμενική και όχι της αξίας.

π.χ. Περικλῆς ἄξιος μεγίστων τιμῶν ἦν.

- **Γενική αιτίας.** Φανερώνει την αιτία για την οποία γίνεται κάτι. Συνήθως εξαρτάται από:

α) ουσιαστικά και επίθετα δικανικά όπως: *δίκη, γραφή, ἔγκλημα, κλοπή, ἀγών, αἴτιος, ἀναίτιος, ἔνοχος, ὑπόλογος*, κ.ά.

β) ουσιαστικά και επίθετα που εκφράζουν ψυχικό πάθος όπως: *φόβος, οργή, λύπη, τάλας, εὐδαίμων* κ.ά.

π.χ. Ὑπόδικος κλοπῆς

- **Γενική υποκειμενική.** Φανερώνει το υποκείμενο μιας ενέργειας που εκφράζεται από το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό, αν μετατραπεί σε ρήμα ενεργητικής φωνής.

π.χ. Μετὰ τὴν εἰσβολὴ τῶν Πελοποννησίων (= εἰσβάλλουν οἱ Πελοποννήσιοι)

- **Γενική αντικειμενική.** Φανερώνει το αντικείμενο μιας ενέργειας που εκφράζεται από το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό ή επίθετο, αν μετατραπεί σε ρήμα ενεργητικής φωνής. Εξαρτάται από επίθετα ή ουσιαστικά που δηλώνουν:

α) επιμέλεια, μνήμη, επιτυχία, εμπειρία, συμμετοχή και τα αντίθετά τους: *ἐπιμελής, ἐπιτυχής, ἔμπειρος, ἄπειρος, μέτοχος*, κ.ά.

β) φειδώ, αρχή – εξουσία, στέρηση και τα αντίθετά τους: *φειδωλός, κύριος, ἄρχων, κενός, γυμνός* κ.ά.

γ) χωρισμό και απομάκρυνση, διαφορά, σύγκριση: *μόνος, ἔρημος, διάφορος, ἄλλος* κ.ά.

π.χ. Κρίτων ἦν Σωκράτους ὁμιλητής. (= Ο Κρίτων συναναστρεφόταν τον Σωκράτη)

- **Γενική συγκριτική.** Φανερώνει το πρόσωπο ή το πράγμα με το οποίο συγκρίνεται ένα άλλο ὄμοιό του, αποτελώντας το β' ὄρο της σύγκρισης αυτής. Εξαρτάται από:

α) επίθετα συγκριτικού βαθμού

β) λέξεις με συγκριτική σημασία, όπως: *πρότερος, δεύτερος, ἕτερος, τόσος* κ.ά.

π.χ. Ἡ ἀρετὴ σεμνοτέρα τῆς κακίας ἐφαίνετο.

ΠΡΟΣΟΧΗ:

Η γενική που προσδιορίζει υπερθετικό βαθμό θα χαρακτηριστεί **συγκριτική**, εάν ο α' ὄρος σύγκρισης δεν περιλαμβάνεται σ' αυτά που δηλώνει η ίδια, και **δαιρητική**, εάν ο α' ὄρος σύγκρισης περιλαμβάνεται σ' αυτά που δηλώνει η ίδια.

π.χ. Ὁ πόλεμος ἔσται ἀξιολογώτατος τῶν προγεγενημένων (η γενική **προγεγενημένων** που προσδιορίζει το υπερθετικού βαθμού επίθετο **ἀξιολογώτατος** είναι συγκριτική, γιατί ο μελλοντικός πόλεμος δεν περιλαμβάνεται στους προηγούμενους, οι οποίοι δηλώνονται με τον β' ὄρο σύγκρισης).

π.χ. Ναυμαχία αὕτη μεγίστη δὴ τῶν πρὸ αὐτῆς γεγένηται (η γενική **τῶν πρὸ αὐτῆς** που προσδιορίζει το υπερθετικού

βαθμού επίθετο **μεγίστη** είναι διαιρετική, διότι η συντελεσμένη ναυμαχία συμπεριλαμβάνεται σε εκείνες που διεξήχθησαν κατά το παρελθόν, σε εκείνες δηλαδή που δηλώνονται από τον β' όρο σύγκρισης).

- **Γενική της αναφοράς.** Συνάπτεται με επίθετα. Σπανίως συναντάται αυτή η εκδοχή της γενικής, καθώς συνάπτεται κυρίως με τροπικά επιρρήματα που συνοδεύουν ρήματα.
π.χ. Ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάττων λόγος (μτφρ. Για τους άλλους έχει μικρότερη σημασία ο λόγος).
π.χ. Ἀναγκαῖον ἔσται τὰ τοῦ γήρως ἐπιτελεῖσθαι καὶ ὄραν τε καὶ ἀκούειν ἥττον καὶ διανοεῖσθαι χεῖρον καὶ δυσμαθέστερον ἀποβαίνειν καὶ ἐπιλησμονέστερον, καὶ ὧν πρότερον βελτίων ἦν, τούτων χεῖρω γίνεσθαι (μτφρ. Θα αναγκαστώ να υπομένω όσα σχετίζονται με τα γεράματα, δηλαδή και να βλέπω και να ακούω λιγότερο και χειρότερα να σκέφτομαι και δυσκολότερα να μαθαίνω και ευκολότερα να ξεχνώ και σε όσα προηγουμένως ήμουν καλύτερος, σε αυτά να γίνομαι χειρότερος).
- **Γενική επεξηγηματική.** Επεξηγεί άλλο ουσιαστικό γεωγραφικού όρου.
Π.χ. Ἡ πόλις τῆς Ἀντιοχείας.

Β. Η Δοτική, ως ετερόπτωτος προσδιορισμός

Η δοτική ως ετερόπτωτος προσδιορισμός διακρίνεται στα ακόλουθα είδη:

- **Δοτική αντικειμενική.** Φανερώνει το αντικείμενο μιας ενέργειας που εκφράζεται από το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό ή επίθετο, αν μετατραπεί σε ρήμα ενεργητικής φωνής. Εξαρτάται από επίθετα ή ουσιαστικά που δηλώνουν:
 - α) φιλική ή εχθρική διάθεση: ἐχθρός, ἐνάντιος, πολέμιος, κ.ά.
 - β) ευπείθεια ή υποταγή: πιστός, ὑπήκοος κ.ά.
 - γ) ακολουθία ή διαδοχή: ἐπόμενος, διάδοχος κ.ά.
 - δ) ταυτότητα ή ομοιότητα: παραπλήσιος, ἀνόμοιος, ὅμοιος κ.ά.
 - ε) το αρμόζον, το πρέπον: ἀρμόδιος, ἀνάρμοστος, ἀπρεπής κ.ά.

π.χ. Ἐπραττεν ἀκόλουθα τούτοις.
- **Δοτική της αναφοράς.** Φανερώνει αναφορικά με τι ισχύει αυτό που εκφράζει το επίθετο. Εξαρτάται από επίθετα, όπως: ἀσθενής, δεινός, καλός, ἱκανός, ἰσχυρός, φοβερός, ταχύς κ.ά.

π.χ. Κλέαρχος ἀδύνατος ἦν τῷ σώματι.

Γ. Η Αιτιατική, ως ετερόπτωτος προσδιορισμός

Η αιτιατική ως ετερόπτωτος προσδιορισμός δηλώνει **αναφορά**. Φανερώνει την ιδιότητα υπό την οποία ισχύει η έννοια του ουσιαστικού ή επιθέτου. Συχνές αιτιατικές της αναφοράς είναι: τὸν ἀριθμόν, τὸ βάθος, τὸ εὖρος, τὸ μέγεθος, τὸ μῆκος, τὸ πλῆθος, τὸ ὕψος κ.ά.

π.χ. Κινάδων ἦν νεανίσκος τὸ εἶδος.